

מדוע פרשת משפטים נפתחת בדין עבד עברי?

הקדמה

פרשת השבוע מגיעה לאחר מתן תורה ועוסקת במצוות רבות בעיקר בין אדם לחברו. הפרשה פותחת בדין 'עבד עברי': "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם." (כא, ב)

פירוש

רש"י מפרש: "כי תקנה עבד עברי. עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני."

שאלות

א. הביאור הפשוט לעבד עברי הוא עבדו של עברי. מהיכן ישנה סברא שהכוונה היא עבד כנעני שקנה עברי?

ב. מדוע דין עבד עברי מובא ראשון לאחר מתן תורה?

הביאור

א. כאשר המצרים רדפו אחרי בני ישראל עם סוסים מלאים בתכשיטי זהב רבים וטבעו בים, בני ישראל אספו את כל הכסף והזהב ונהפכו לעשירים מאוד – 'ביזת הים'. במצב הזה שבני ישראל עשירים לא הייתה מציאות שיהודי יהפוך לעבד, ונשארה רק האפשרות שמדובר בעבד כנעני ששייך לעברי. לכן כאשר רש"י מבאר את הפסוק הוא פותח במילים "כי תקנה" למרות שיכל לפתוח מיד במילים "עבד עברי" כמו בשאר הדינים, וזאת כדי להדגיש את המילה **תקנה** שהיא **בלשון עתיד**, שאין הכוונה למצב בו ישראל נמצאים מיד כשיצאו ממצרים. בתקופה עתידית שבה לא כולם עשירים אכן שייך מציאות של עבד עברי.

ב. בדיני עבד עברי ניכר הקשר למעמד מתן תורה בהר סיני בצורה ישירה כפי שמבאר רש"י בהמשך הפרשה: "ומה ראה אוזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר רבן יוחנן בן זכאי אוזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב, תרצע, ואם מוכר עצמו, אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע." (כא, ו). הקשר מתבטא בגמול. במצוות אחרות אנחנו לא רואים שהתורה מדגישה את הקשר בין המצווה לשכרה. לדוגמא: מצוות כיבוד אב ואם שהשכר הוא אריכות ימים. השכר אינו ניכר מיד לאחר המצווה, וגם במהות השכר לא ניכר קשר ישיר דווקא למצווה זו. וכן בעונשים של עבירות שלא רואים את הקשר בין המלקות או הכרת לעצם העבירה עצמה. אבל בנוגע לעבד עברי אנחנו רואים קשר ישיר בין האוזן ששמעה בהר סיני שאסור לגנוב (הסיבה שהובילה אותו להיות עבד), ושבני ישראל עם עבדים של הקב"ה, לאוזן שנרצעת בעקבות כך. כלומר בדין זה מתבטא הקשר באופן גלוי בין מה שקרה בהר סיני למעשה בפועל, לגוף הגשמי.

לקוטי שיחות, חלק טז, משפטים ב

מדוע פרשת משפטים נפתחת בדין עבד עברי?

ההוראה לחיים

התכלית של מתן תורה היא לברר ולזכר את העולם על ידי התורה והמצוות תורת החסידות מסבירה את 3 סוגי העבדים כדרגות בעבודת ה' בנפש האדם:

א. עבד כנעני – הנפש הבהמית בתוקפה. האדם כופה עצמו לעבוד את ה' מצד קבלת עול.

ב. עבד עברי – מאירות אצלו מידות הנפש האלוקית בנפש הבהמית, אך עדיין לא התהפך לקדושה.

ג. אמה עבריה – התאוות ומידות הנפש הבהמית נהפכו לקדושה. כל תשוקתו לאלוקות.

פרשת משפטים מבטאת את השפעת מתן תורה בעולם. הפתיחה בדין עבד עברי היא משום שזוהי התחלת עבודת ישראל לאחר מתן תורה – ההשפעה על הנפש הבהמית ועניני העולם להשתנות ולהיכנס לרשות הקדושה. בהמשך הפרשה מובא דין אמה עבריה שבדרגה זו הופכים את מידות הנפש הבהמית ועניני העולם לקדושה, כך שיהיו דירה לה' יתברך.

לקוטי שיחות, חלק טז, משפטים ב